

21. Рівненська обласна державна адміністрація : [Електронний ресурс]// Режим доступу: <http://www.rv.gov.ua/sitenew/main/ua/publication/content/12802.htm>
22. Полтавська обласна рада : [Електронний ресурс]// Режим доступу: <http://www.oblrada.pl.ua/>
23. Львівська обласна рада : [Електронний ресурс]// Режим доступу: http://www.oblrada.lviv.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=78&Itemid=48
24. Інтернет-газета «Вголос»: [Електронний ресурс]// Режим доступу: <http://vgholos.com.ua/economic/news/8192.html>

УДК 324 97:351.74(477)

В.В. Новіков

к.ю.н., доцент
Львівський державний університет
внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОНЯТТЯ І ОЗНАКИ РЕЛІГІЙНИХ В УКРАЇНІ

У статті розглядаються деякі питання пов'язані із визначенням поняття і ознак релігійних організацій в Україні.

Ключові слова: релігійні організації, церква, секти, деномінація, християнство, конфесії, культури, релігійні громади, релігійні об'єднання, громадські організації.

В статье рассматриваются некоторые вопросы связанные с определением понятия признаков религиозных организаций в Украине.

Ключевые слова: религиозные организации, церковь, секты, деноминации, христианство, конфессии, культуры, религиозные общества, религиозные объединения, гражданские объединения.

The paper discusses some issues related to the definition of signs of religious organizations in Ukraine.

Keywords: religious organizations, church, sect, denomination, christianity, denominations, cults, religious communities, religious associations, public organizations.

Постановка проблеми. Кожний віруючий може задовольняти свої релігійні потреби і сповідувати релігію самостійно. У сучасному світі окремі люди відходять від релігійної організації або не розглядають її як єдину форму реалізації релігійних потреб. Поширення набуває релігійність індивідуалізована, коли частина віруючих не пов'язана з релігійною громадою і не бере ніякої участі в її діяльності. Цьому сприяє інформатизація суспільства, зокрема поява нових соціальних, у тому числі й релігійних технологій.

Однак, реалії ж такі, що на сьогодні основною формою, за допомогою якої віруючі задовольняють свої релігійні потреби, залишається релігійна організація. Пояснюється це тим, що з самого початку релігійні обряди – це суто колективні дії, які для взаємодії зі світськими інститутами, певним чином організованими, повинні були знайти адекватну для себе соціальну організаційну форму [1, с. 184], якою і стала релігійна організація. Зв'язок віруючого з релігійною організацією може проявлятися як ототожнення себе з нею, незалежно від того, що вона функціонує за десятки тисяч кілометрів від самого віруючого або недоступна йому через хворобу, та і фіксованого членства в релігійній організації, сплати внесків, участі в її діяльності.

Але з точки зору права дуже важливими залишаються питання якими організаційно-правовими ознаками повинно характеризуватися соціальне утворення, щоб вважатися цією організацією; до якого виду юридичних осіб відноситься релігійна організація.

Однак, розкрити сутність релігійної організації досить важко, як і взагалі всього, що пов'язано з релігією. Це пояснюється, перш за все, тим, що саме поняття релігійна організація, використовується в різних значеннях: і в соціологічному, і в релігійному, і в правовому. Тому під релігійною організацією можуть розумітися різні соціальні утворення, які так чи інакше пов'язані з релігією.

Тому, досліджуючи питання визначення поняття й ознак релігійної організації як правової субстанції, слід враховувати, що релігійна організація – це не тільки юридична особа, вона може існувати і в іншому, не правовому стані, тобто поза встановленою законодавством організаційно-правовою формою юридичної особи. Слід розрізняти ознаки (критерії), які характеризують релігійне утворення як соціальну і як правову структуру.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У вітчизняній правовій літературі все частіше з'являються роботи, які торкаються проблем свободи совісті, пошуку моделей взаємодії держави і релігійних організацій, забезпечення конституційних прав громадян на свободу совісті й віросповідання. Саме цим проблемам були

присвячені дослідження М.Ю. Бабія, В.Є. Єленського, Л.В. Ярмол, Д.О. Вовка, М.В. Трофімчука, В.Д. Фучеджі, Ю.В. Кривенко та інших правників.

Інтерес до правових проблем функціонування релігійних організацій пояснюється розширенням права людини на свободу віросповідання, що відповідає засадам Конституції України та міжнародним правовим актам у сфері свободи совісті та діяльності релігійних організацій. Тривалий час релігійні організації сприймалися тільки як історичний феномен, недооцінювалася їх роль у духовно-моральному розвитку суспільства, не враховувався той факт, що релігійні організації – це один із найдавніших суспільних інститутів.

Мета статті. Розглянути правові проблеми цього особливого виду організацій, який внаслідок конституційного принципу відокремлення церкви від держави керується в діяльності настановами своєї інституційної і ієрархічної структури

Виклад основних положень соціології релігії, то вона пропонує відповідну кваліфікацію (типологію) релігійних утворень, в різних галузях знань. Під релігійним об'єднанням розуміють, перш за все, віддзеркалення сутності і закономірності відносин, які складаються у процесі організації релігії [2, с. 62], для соціології релігії релігійні організації – це, інституалізовані соціальні утворення, які беруть активну участь у громадському житті суспільства [3, с. 35].

Про релігійні організації містяться підходи, вироблені німецькими соціологами Е. Трельчем і М. Вебером, які виділяють такі види релігійних утворень: *церкву, секту, культ, деномінацію*. М. Вебер розрізняв церкву і секту за трьома групами ознак: 1) відношення до “світу”, 2) критерій членства, 3) організаційна структура [4, с.56]. Дослідник *церкву* визначають як відкриту установу, яка відає спасінням всіх членів суспільства, характерною ознакою якої є бюрократизм, виходячи з того, що керівництво в ній належить спеціально підготовленому професійному духовенству. *Секта* – це вже громада обраних, а вступ до неї – свідомо прийняте рішення виключно дорослими індивідами. Члени секти, у порівнянні з членами церкви, – більш активні учасники релігійної діяльності, а сама секта менш бюрократична, ніж церква.

Е. Трельч виділяв три типи релігійних організацій: церковну, сектантську і містичну, вважаючи *церкву* консервативною універсальною організацією, яка хоча і приймає суспільний порядок, але намагається охопити людське життя, починаючи з моменту народження людини і до її смерті. *Секти* – це невеличкі групи, добровільні спільноти, які прагнуть внутрішнього удосконалення особистості. Члени секти індіферентні, терпимі у ставленні до держави та суспільства.

На сьогодні в соціології релігії усталеним став поділ релігійних організацій на *церкву, деномінацію* і *секту*. Між тим ця типологія є достатньо загальною в тому розумінні, що вона розглядає церкву як єдиний соціальний організм або основний тип релігійної спільноти. Церква, це органічне ціле релігійних співтовариств та громад, єдиних у віросповіданні, що прагнуть поширення свого релігійного вірування, відтвореного в культі і проповіді [5, с. 189]. Соціологи не заперечують, що в чистому вигляді важко знайти утворення, яке б відповідало цій класифікації, а запропоновані їх поняття слід розглядати як умовні (ідеальні), що ґрунтуються на аналізі релігії християнства і виражають притаманні їй особливості релігійної організації.

Ці підходи, мають значення і для юриспруденції. Слід розрізняти громаду в цілому і її ядро, що складається з глибоко віруючих людей, яких об'єднують лише релігійні інтереси [6, с. 124]. З юридичної точки зору це свідчить про те, що функціонують релігійні організації, які засновані на фіксованому членстві або без нього. Ядром громади як релігійної організації є її засновники, а також спеціально прийняті до неї особи. Державні органи повинні враховувати, що за своєю побудовою є релігійні організації не тільки з фіксованим членством.

Поняття “релігійна організація”, яке пропонується в соціології, не може повно розкрити юридичної природи вказаного суб'єкта, бо соціологічні і юридичні ознаки релігійних організацій можуть відрізнятися. З точки зору права релігійна організація – це непідприємницьке товариство або просте товариство, для соціології релігії таких організаційних форм в релігії не існує.

З точки зору права релігійними вважаються лише ті організації, які пройшли державну реєстрацію. Між тим факт відсутності державної реєстрації зовсім не означає, що релігійна організація не сформувалася.

З правової точки зору релігійні організації – це не вселенські й універсальні інституції, а діючі в межах країни субстанції. У зв'язку з цим виникає необхідність узгодження канонічного і правового статусу релігійних організацій. У випадку відсутності загального визначення релігійної організації в законодавстві виокремлюються положення про різновиди (типи) релігійних організацій. В якості таких називаються громади, організації, асоціації, об'єднання, конгрегації, церкви, культи, секти, деномінації, конфесії. Український законодавець, не закріпив в Законі загального визначення релігійної організації, проте закріпивши визначення, релігійної громади.

Спроби дати визначення поняття “релігійна організація” з правової точки зору робляться західними й вітчизняними юристами.

В основу радянської концепції поняття “релігійна організація” було покладено визначення В.І. Леніна, згідно з яким *релігійні організації* – це вільні, незалежні від влади союзи громадян-одномисльців. З цим поняттям важко погодитися з погляду на те, що єдність думок – це ознака, яка не є характерною виключно для релігійних організацій, вона притаманна більшості об'єднань громадян.

Ф.М. Рудинський вважав, що релігійна організація – це зареєстрована в компетентних державних органах і незалежна від влади місцева організація віруючих громадян, [7, с. 42].

Ю.А. Розенбаум визначав релігійне об'єднання як будь-яке організаційне утворення, що пов'язане з існуванням релігії і являє собою матеріальне вираження діяльності віруючих, спрямованої на задоволення релігійних потреб [8, с. 10]. А.М. Садков зауважує, що це визначення недостатньо конкретне, а ознака організації як “зв'язок з релігією” для права є юридично індіферентною [9, с. 18]. Це визначення дає можливості розрізнити релігійні, громадські й політичні організації, які можуть використовувати релігійну ідеологію. Так, наприклад, Християнська партія за функціональною належністю – суто політична організація, а за назвою – тяжіє до релігійної організації.

Деякі правники виокремлюють *загально-соціальні ознаки* релігійних організацій: добровільність, рівноправність їх членів або учасників, самоврядування та *специфічні*: націленість на задоволення релігійних потреб громадян, колективне відправлення відповідного культу. [3, с. 36-39].

З цим можна цілком погодитися. Однак, з погляду на те, що в релігійних організаціях існує церковна ієрархія, а релігійні служителі і парафіяни мають різний обсяг прав і обов'язків, вести мову про рівноправність членів цих організацій некоректно.

В.Д. Фучеджі підкреслювала, що релігійна організація представляє інтереси віруючих, що спрямовані на сповідання віри. [10, с. 182].

Ю.В. Кривенко стверджував, що релігійні організації – це окремі організаційно-правові форми юридичних осіб, які складають систему різновидів організаційно оформлених релігійних об'єднань, що мають управлінські та виконавчі органи, чітку структуру, яка забезпечується змістом релігійної парадигми і культу [11, с. 4, 9]. В теорії права усталеною є точка зору, що організаційно-правова форма – це певний тип організації, у якій повинна створюватися і діяти юридична особа того чи іншого виду [12, с. 137]. Тому стверджувати, що релігійна організація це окрема організаційно-правова форма не можливо.

Кожен із сучасних правників, вирішуючи проблему правового статусу релігійних організацій, розглядає їх як юридичних осіб. Є. Суханов вважає, що їх можна прирівнювати до громадських організацій [13, с. 261].

Громадські й релігійні організації – некомерційні організації. Учасники (члени) громадських і релігійних організацій не зберігають прав на передане у власність цим організаціям майно, не відповідають за зобов'язаннями цих організацій, а останні не відповідають за зобов'язаннями своїх членів.

Вважаємо, що релігійні організації, безумовно, мають певні ознаки громадських об'єднань, але в цілому їх не можна ототожнювати, бо кожна з цих організацій має особливості, притаманні виключно їй. За Законом України “Про об'єднання громадян” [14], дія якого не поширюється на діяльність релігійних організацій, громадською організацією визнається об'єднання громадян, які, як і віруючі, теж об'єдналися для задоволення та захисту своїх спільних інтересів, але не релігійних, а соціальних, економічних, творчих, та інших.

Об'єднання громадян створюються і діють на основі добровільності, рівноправності їх членів, самоврядування, законності та гласності. Вони вільні у виборі напрямів своєї діяльності. Легалізація об'єднань громадян здійснюється шляхом їх реєстрації або повідомлення про заснування.

Щодо релігійних організацій, то вони: а) створюються з єдиною метою – задовольняти релігійні потреби громадян сповідувати і поширювати віру; б) діють на підставі конституційного принципу відокремлення від держави і відповідно до своєї ієрархічної і інституційної структури.

Висновки. Враховуючи викладене, можна констатувати, що і релігійні, і громадські організації в Україні – це не підприємницькі юридичні особи, хоча відповідно до закону вони і можуть здійснювати підприємницьку діяльність з метою виконання своїх статутних завдань і цілей.

Релігійні організації в цілому не можна підвести ні під одну з організаційно-правових форм, у яких згідно з цивільним законодавством діють юридичні особи, а саме під товариство чи установу. Релігійні організації є фактично установами з корпоративним устроєм, оскільки за формою вони є корпораціями, а по суті являють собою установи [15, с. 257].

Вважаємо, що кожен з видів релігійних організацій має загальні ознаки релігійної організації, а також додаткові ознаки і громадських об'єднань, і товариств, і установ, а релігійні об'єднання – це взагалі специфічні об'єднання організацій за канонічною і організаційною підлеглистю.

Література:

1. *Гараджа В.И. Религиоведение: [учеб. пособие для студ. вузов и преподавателей сред. шк.] / В. И. Гараджа. – М.: Аспект-пресс, Б. г. (1995). – 348 с.*
2. *Куницын И. А. Правовой статус религиозных объединений в современной России: дис. ... канд. юрид. наук / И. А. Куницын. – М.: Моск. гос. соц. ун-т; Акад. экономики и права, 2000. – 196 с.*
3. *Лупарев Г. П. Понятие и виды религиозных организаций в СССР / Г. П. Лупарев // Советское государство и право. – 1991. – № 5. – С. 35-42.*
4. *Подопригора Р. А. Государство и религиозные организации / Р. А. Подопригора. – Алматы: Аркаим, 2002. – 324 с.*
5. *Тиле К. Основные принципы науки о религии / К. Тиле. – М.: Канон, 1996. – С. 144-197.*
6. *Угринович Д. М. Введение в теоретическое религиоведение / Д. М. Угринович. – М.: Мысль, 1973. – 239 с.*
7. *Рудинский Ф. М. Свобода совести в СССР / Ф. М. Рудинский. – М.: Госюриздат, 1961. – 86 с.*

8. Розенбаум Ю. А. Советское государство и церковь / Ю. А. Розен-баум. – М.: Наука, 1985. – 174 с.
9. Садков А. Н. Религиозные организации как субъекты гражданского права: дис. ... канд. юрид. наук / А. Н. Садков. – Волгоград, 2004. – 224 с.
10. Фучеджі В. Д. Релігійні організації як суб'єкти цивільного права. дис.... канд. юрид. наук. / В. Д. Фучеджі. – Одеса, 2006. – 209 с.
11. Кривенко Ю.В. Цивільно-правовий статус релігійних організацій в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. / Ю. В. Кривенко. – Одеса, 2007. – 194 с.
12. Гражданское право Украины: [учеб. для вузов системы МВД Украины; в 2-х ч. – Ч.1] / А. А. Пушкин, В. М. Самойленко, Р. Б. Шишка и др.; под ред. А. А. Пушкина, В. М. Самойленко. – Харьков: Основа, 1996. – 440 с.
13. Гражданское право: [учеб.; в 2-х т.] / отв. ред. Е. А. Суханов. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М.: БЕК, 2000. – Т. 1. – 785 с.
14. Про об'єднання громадян: Закон України від 16 черв. 1992р. № 2460- XII № 140 // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 34. – Ст. 504.
15. Козлова Н. В. Понятие и сущность юридического лица: очерк истории и теории: [учеб. пособие] / Н. В. Козлова. – М.: Статут, 2003. – 318 с.

УДК 338. 242: 001. 895

Н.В. Гунчак

аспірант,

Львівський національний університет імені Івана Франка

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Узагальнено існуючі напрями, фактори та принципи управління розвитком інтелектуалізації національного господарства, запропоновано авторський підхід щодо державної політики у сфері інтелектуальної економіки.

Ключові слова: державна політика, регулювання, інтелектуалізація, економіка, національне господарство, методи, принципи, фактори.

Обобщены существующие направления, факторы и принципы управления развитием интеллектуализации национального хозяйства, предложено авторский подход относительно государственной политики в сфере интеллектуальной экономики.

Ключевые слова: государственная политика, регулирование, интеллектуализация, экономика, народное хозяйство, методы, принципы, факторы.

The existing trends, factors and principles of management of development intellectualization of the national economy have been generalized, the own approach to public policy in the field of intellectual economy has been proposed.

Key words: public policy, regulation, intellectualization, economy, national economy, methods, principles, factors.

Постановка проблеми. У демократичних суспільствах превалює переконання про необхідність обмеження державного втручання у розвиток ринкових процесів та максимального дотримання принципу ринкового саморегулювання. Разом з тим, органами державного управління дуже чітко відслідковуються поточний стан та тенденції зміни інтересів економічних агентів. Це важливо саме для низькорентабельних, втім вагомих для національної економіки сфер і видів економічної діяльності. Більше того, економічне зростання, базоване на низькотехнологічних „старопромислових” видах економічної діяльності, рано чи пізно призводить до послаблення позицій динамічної конкурентоспроможності економіки в глобальній конкуренції і посилення загроз економічній безпеці держави.

Інерційність розвитку людського капіталу, непрогнозованість довгострокових наслідків індустріалізації призводять до погіршення еколого-техногенного стану, що істотно актуалізує та підносить до найвищого стратегічно важливого для держави рівня проблему контролю та сприяння розвитку інтелектуалізації економіки.

Отже, сфера знань, будучи капіталомісткою, характеризується високим рівнем комерційного ризику і тривалим періодом віддачі інвестицій, є недостатньо привабливою для більшості суб'єктів господарювання.

Відтак, в економічно розвинених країнах органами державного управління застосовується широкий арсенал як адміністративних (заборона чи обмеження ввозу на територію країни застарілих техніки і